

Under Nobelprisets drygt hundraåriga historia har 176 Nobelpris i medicin delats ut. Av dessa har sex gått till kvinnor. I den beslutande Nobelförsamlingen vid Karolinska institutet sitter i år 46 män och fyra kvinnor. I den inflytelserika Nobelkommittén sitter enbart män. Allt Nobelarbete är könsfritt. Upptäckten går alltid före personen. Siffrorna speglar en historisk eftersläpning inom forskarsamhället och kan inte se ut på annat sätt. Det menar fyra av professorerna i dessa Nobelförsamlingar, som Läkartidningen har pratat med.

Anita Aperia är en av de få kvinnor i världen som suttit med i KIs Nobelkommitté och hittills den enda kvinnan som varit ordförande i Nobelförsamlingen.

Få kvinnor i Nobelsammanhang

Men fler spås få pris när historien kommer ifatt

Femtio professorer vid Karolinska institutet, KI, utser Nobelpristagarna i medicin. I dag är 15 av hundra professorer vid KI kvinnor.

– Jag ser ingen fara för att kvinnor har blivit satta på undantag eller att mansdominansen i forskarsamhället fått medicinska konsekvenser för kvinnorna, säger professor Anita Aperia vid Astrid Lindgrens barnsjukhus, en av de få kvinnor i världen som suttit med i KIs Nobelkommitté och hittills den enda kvinnan som varit ordförande i Nobelförsamlingen.

För två år sedan var 13 av hundra professorer i medicin vid KI kvinnor. En av fyra lektorer var kvinna. I dag visar färsk siffror att nästan hälften (46 procent) av alla lektorer är kvinnor och att andelen professorer har ökat med två procent.

En ung kader, konkurrenskraftiga kvinnor är på väg in i forskarvärlden. Men vägen mot toppen är lång. Och det lär ta ytterligare 20–30 år innan kvinnorna nått forskar- och därmed Nobeltoppen, spår de professorer som vi pratat med.

Anita Aperia tror inte att forskningen skulle sett annorlunda ut om det funnits ett fifty-fifty-förhållande i vetenskapsvärlden.

den. Inte heller tror hon att den medicinska forskningen gått miste om ett specifikt, kvinnligt medicinskt perspektiv. Tvärtom pekar hon på det stora intresset för vissa kvinnosjukdomar, exempelvis benskörhet, som manliga forskare visar.

Däremot anser hon att forskningen gått miste om ett kvinnligt kapital.

– Allt blir bäst om män och kvinnor arbetar tillsammans. Så länge männen dominerar missar vi ett annorlunda sätt att arbeta på, vilket skulle främja forskningen. Det ena tänkesättet befruktar det andra.

Hon, liksom övriga vi pratat med, framhåller att frånvaron av kvinnor på toppen inte handlar om brister i kvinnors briljans eller intellektuella resurser. Men hon tror att det hos kvinnor i högre grad än hos männen finns en starkare biologisk önskan att stanna hemma med barnen och menar att vi inte ska tvinga kvinnorna bort från familjen.

– Kreativitet och sättet att bearbeta projekt på är detsamma för män och kvinnor. Det finns inget könsberoende i att tackla ett forskningsprojekt. Däremot skiljer sig kvinnors och mäns självförtroende åt. Kvinnor måste jobba mer med sin självkänsla och tro på sig själva och sina resultat.

Mentorskap samt psykologiskt stöd –

»tala om för kvinnorna hur bra de är« – tror Anita Aperia skulle kunna vara en del i att stärka kvinnliga forskares självförtroende. Hon föreslår också en tidsmässigt utökad period från nu fem år till tio år för kvinnor på forskarassistenttjänster, som fött barn.

Anita Aperia är positiv inför framtiden och tror att tiden kommer att verka för en rimlig, tvåkönad forskarvärld. Hon tycker att 30 procent kvinnor och 70 procent män kan vara en acceptabel fördelning.

– Det har under de senaste två, tre decennierna skett en revolution i mäns beteende och medvetandet i dessa frågor är stort, säger hon. Det är dock nödvändigt att leta extra noga efter kompetenta kvinnor, ofta kanske lite tysta, försynta kvinnor som inte varit med och ölat med killarna.

Däremot tror hon inte att man ska lyfta upp en lägre meriterad kvinna bara för att hon är kvinna.

– Det slår alltid tillbaka som en rekyk. Att endast sex av 176 Nobelpris i medicin gått till kvinnor spelar, enligt Anita Aperia, ingen roll. Inte heller att Nobelförsamlingarna domineras av män.

– Arbetet i alla Nobelsammanhang är könsfritt. Här söker vi efter upptäckten

och inte efter personen. Min erfarenhet är att de kvinnor som suttit med i dessa församlingar alltid varit lika aktiva som männen.

– Men fördelningen av prisen ger ingen rättvis bild av kvinnans förmåga att bedriva forskning av världsklass utan speglar kvinnors svårigheter att nå top-positioner och att accepteras av manliga kolleger under tidigare decennier, säger hon.

Jämställdhetsminister Margareta Winberg säger, att fördelningen av Nobelprisen avspeglar maktförhållanden i forskarvärlden, att män ser män och därmed stödjer andra män.

– Jag håller absolut inte med. Det är lite backspegel på de fördomar som funnits. Vi måste ha klart för oss att upptäckter som prisas oftast ligger 20–30 år tillbaka i tiden, säger Anita Aperia som menar att inte så många har insyn i hur man jobbar i Nobelsammanhang.

Mycket av Nobelarbetet är hemligt och sker bakom lykta dörrar.

På frågan om hur många invitationsbrev till världens forskarsamhällen som skickas ut eller hur många förslag till pristagare – kvinnliga respektive manliga – som kommer in, blir svaret från Hans Jörnvall, sekreterare på tredje året i Nobelförsamlingen, »fantastiska mängder«.

Även Hans Jörnvall upplever allt Nobelarbete som könsfritt och poängterar att det alltid är upptäckten som går före könet på pristagaren. Han känner ingen stor oro för att den mansdominerade församlingen skulle missa just kvinnors upptäckter.

– Viktigast för forskningen är inte andelen kvinnliga forskare utan det ekonomiska stödet och de framtida resurserna. Många upplever att det i dag är svårt att få forskningsstöd, och får vi inte det tappar vi i forskningskapacitet. Sverige är i dag i fallande. Staten har lämnat initiativet i stödet till forskningen.

Fördelningen av de medicinska Nobelprisen – 170 till män och sex till kvinnor – kommenterar han med »så ser det tydligen ut, det är inte mycket jag kan göra åt det«.

– Varje år är ett nytt år och vi har att välja bland de förslag som kommit in. Varje år belönar vi det som är bäst. Om det inte finns ett förslag på en viss person, kan vi inte dela ut något Nobelpris till vederbörande. I Nobels testamente står att ingen hänsyn ska tas till land eller något annat.

Att särskilt uppmana till nominering av kvinnliga Nobelpristagare i inbjudningsbrevet till den internationella vetenskapsvärlden tror han inte på, utan menar att det vore förmätet att ta andra

FOTO: JAN HÅKANSSON

»Viktigast för forskningen är inte andelen kvinnliga forskare utan det ekonomiska stödet och de framtida resurserna«, säger Hans Jörnvall, sekreterare i Nobelförsamlingen.

FOTO: JAN HÅKANSSON

»Kvinnor är nog mer benägna till konkret handling än män. De Nobelpris som hittills gått till kvinnor är kanonpris«, säger Sten Lindahl, ordförande i Nobelkommittén vid KI.

länder i örat »innan vi fått ordning på oss själva«. Han är rädd för att lägga begränsningar och för de konsekvenser som skulle kunna bli följden.

– Svarsfrekvensen är inte alltid superb. Börjar vi då att ställa krav, kan det få motsatt effekt. Vill vi ha styrka i Nobelprisen – och det vill alla – ska de även i fortsättningen belöna stark vetenskap, det vill säga de bästa upptäckterna för mänsklighetens fromma.

– Gör vi avsteg från det och försöker styra prisen till vissa kön, länder eller ämnen riskerar vi att prisen faller i anseende och styrka.

Hans Jörnvall pekar här på en annan jämställdhetsaspekt i Nobelsammanhang, nämligen det faktum att fattiga länder i tredje världen sällan eller aldrig prisas.

– Här är vi också lika fast i systemet. Forskning kostar pengar och fattiga länder har inte medel till en stor och stark forskning. Visserligen kan de fortfarande ha genialitet och därigenom göra vissa upptäckter, säger han men påpekar att »en världsjämvtikt« i Nobelsammanhang förutsätter pengar.

Forskningschef Sten Lindahl, ordförande i den inflytelserika Nobelkommittén vid KI, lovprisar det kvinnliga snillet och spår att det är kvinnor som kommer att göra de största upptäckterna i framtiden.

– Kvinnor är nog mer benägna till konkret handling än män, säger han. De Nobelpris som hittills gått till kvinnor är kanonpris! Ta Barbara McClintocks hoppande gener och majscolvarna. Hennes upptäckt har fått jätteeffekter på förstälelsen av exempelvis cancergenetiken.

Forskningen på högre nivå ser han som könlös och har därför svårt att se att resultatet skulle bli bättre med mer jämlika grupper av män och kvinnor.

Sten Lindahl anser att det råder ett missförhållande vad gäller antalet kvinnor, som för närvarande deltar vid bedömningen av vilka som ska få de medicinska Nobelprisen. Däremot befarar han inte att missbedömningar kan ha gjorts.

– Kvinnans »impact« på besluten har inte varit jämställd, säger han. När min mamma föddes hade kvinnan inte ens rösträtt. Det samhället skäms vi över nu. Men tiden kommer att tillrättalägga. Vi gör så himla mycket för jämställdheten att det inte finns någon risk för att jämställdhetsfrågan glöms bort.

Dock har kanske upptäckterna blivit mera tekniska än vad som skulle blivit fallet om kvinnor i större utsträckning och under längre tid under 1900-talet funnits med i vetenskapsvärlden, tror han.

Att världen skulle gått miste om ett kvinnligt, medicinskt perspektiv i Nobelsammanhang, tror han inte på.

Gunnel Åhlander
frilansjournalist

Varje Nobelpris är i år på 10 miljoner svenska kronor.

Den 1 oktober i år fanns på Karolinska institutet 266 manliga (85 procent) respektive 47 kvinnliga (15 procent) professor samt 80 manliga (54 procent) och 67 kvinnliga (46 procent) lektorer. Nästan hälften (40 procent) av all medicinsk forskning i Sverige sker vid KI.

Källor: Nobelkansliet på KI, Nobelstiftelsen, Kungliga Vetenskapsakademien, Vetenskapsrådet.